

Μεσολόγγι τὸ ἐπάγγελμα φωτογράφου, ὥστε θὰ γείνη τοῦ γέροντος ἡ εἰκὼν. (†)

Ὁ ἥλιος ἔδωκε ὅτε ἀπεχαιρετήσαμεν τὴν Κλείσοβαν. Ἄντι νὰ ἐπιστρέψωμεν διὰ θαλάσσης μέχρι Μεσολογγίου, ἀπεβιάσθημεν εἰς Τουρλίδα καὶ ἐκεῖθεν ἐπιστρέψαμεν περιπατοῦντες. Ὅποια δύσιν μεγαλοπρεπής! Ἐκατέρωθεν τῆς στενῆς ἐπιθαλασίου ὁδοῦ κατωπτρίζετο ἐντὸς τῶν λιμνῶν ὁ πορφυρόχρυσος οὐρανός. Αἱ ἐπὶ πασσάλων ὑπεράνω τῶν ὑδάτων ὑψούμεναι μικραὶ καλύβαι τῶν ἀλιέων, αἱ πελάδες, ἐφαίνοντο ὡς φωλεαὶ γιγαντιαίων φαντασιωδῶν ὀρνέων ἐν μέσῳ τῆς περικυκλῶσης ἡμᾶς ἡρέμου καὶ ἡμιφωτιστοῦ ἔρημίας!

[Ἔπεται συνέχεια]

Δ. ΒΙΚΕΛΑΣ

ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΗΛΙΟΝΗΣ

Διήγημα.

Συνέχεια ἴδε προηγούμενον φύλλον.

ΙΑ'

Περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος κατεῖχεν ὁ Χρῆστος Μηλιόνης τὰ ἀρματωλίκια τῆς Ἀκαρνανίας, τοῦ Βάλτου καὶ Ξηρομέρου, εἰς τῶν ἀντιπροσώπων τῆς σφαδαζούσης ἐλληνικῆς ἐλευθερίας, τῶν περιφανέστερον παραστησάντων εἰς τὸν ἐκπεληγμένον εὐρωπαϊκὸν κόσμον τὰ δίκαια τοῦ ἀδικουμένου ἔθνους· οὐδέποτε εἶχε συνθηκολογήσει μὲ τοὺς Τούρκους. Τοῦτο ἐκφράζει τρανότερον πάσης ἱστορικῆς μαρτυρίας ὁ στίχος τοῦ δημοτικοῦ ᾄσματος:

"Ὅσο εἶν' ὁ Χρῆστος ζωντανός, Τούρκο δὲν προσκυνάει.

Ἄλλ' οἱ κρατοῦντες ἦσαν πρόθυμοι πάντοτε νὰ κολακεύωσι τοὺς μέγα δυναμένους ἐκ τῶν ἡμετέρων πολεμιστῶν τῆς ζοφερᾶς ἐκείνης ἐποχῆς, καὶ τὴν μοῖραν ταύτην δὲν διέφυγε καὶ ὁ Χρῆστος Μηλιόνης. Ἐν ἔτει 1747 εἶχεν ἐπέλθει ἀπραξία τῶν πολεμικῶν ἔργων καθ' ὅλην τὴν Ἀκαρνανίαν. Τότε καὶ ὁ Χρῆστος ἠναγκάσθη ν' ἀρκεσθῆ εἰς τὰς προτάσεις τῶν Τούρκων, καὶ δεχθεὶς τὸ ἀρματωλίκι τῆς Ἀκαρνανίας, ἔμεινεν ἡσυχάζων ἐπὶ τινα χρόνον.

Τότε συνέβη ἡ φοβερὰ ἐκείνη παρασπονδία, ἢ εὐλόγως ὁ Χρῆστος ἔμελλε νὰ νομίση ἀνήκουστον εἰς τὰ κλεφτικὰ χρονικά, καὶ εἰς τὰς μεταξὺ ἀγάδων καὶ Ἑλλήνων μαχητῶν σχέσεις. Ἡ ἀρπαγὴ τῆς κόρης Βασίλως, τῆς ἀναδεκτῆς τοῦ Μηλιόνη, ἐκίνησε τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ κλέφτου. Γνωστὸν ὅτι ἡ πνευματικὴ συγγέ-

νεια τοῦ βαπτίσματος ἐνομιζέτο τότε πολλῶ σοβαρώτερα ἢ ὅσον σήμερον νομίζεται συνήθως. Ἄς προστεθῶσιν εἰς ταῦτα καὶ αἱ σχέσεις μεταξὺ τοῦ Χρήστου Μηλιόνη καὶ τῆς οἰκογενείας τῆς κόρης ἐκείνης.

Τὰ μετὰ ταῦτα διηγῆθημεν ἤδη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν. Κατόπιν τούτων ἐπῆλθεν ἡ ἀποκλήριξις τοῦ ἀρματωλοῦ Χρήστου Μηλιόνη ὡς κλέφτου ἧτις δὲν ἐβράδυνε νὰ πεμφθῆ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.

Κατὰ τὸν χρόνον ἐκείνον, διὰ νὰ ἀποδεικνῆται ἐκάστοτε ἀληθεύουσα ἡ ἀρχαία ἐπὶ διχονοίᾳ μομφή, διὰ νὰ μὴ ἐκλίπη ποτὲ ἡ πατροπαράδοτος ἐκείνη ἔθικὴ ἀρά, εὐρέθη καὶ εἰς χριστιανὸς προεστώς, ὁ Πάνος Μαυρομάτης, πρόθυμος νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ Χρήστου Μηλιόνη. Οὗτος συνεξεστράτευσε μετὰ τοῦ Δερβέναγα τῆς Ἀκαρνανίας Μουχτάρ, τοῦ ἐπιλεγομένου Κλεισούρα, κατὰ τοῦ ἡμετέρου ἀνδρείου κλέφτου.

Ἄγνοεῖται ὁ λόγος δι' ὃν ἀπεδόθη τὸ ἐπιθετον τοῦτο εἰς τὸν εἰρημένον Μουχτάρ. Ἄλλ' ἂν ἐπεκλήθη οὕτω, διότι ἦτο ἐπιτήδειος εἰς τὸ νὰ πολιορκῆ εἰς κλεισωρείας τοὺς ἐχθροὺς οὓς ἐπολέμει, οὐδὲν ἀτυχέστερον παρωνύμιον ἠδύνατο νὰ εὐρεθῆ. Πιθανώτερον εἶναι ὅτι ὁ εἰρημένος Μουχτάρ Κλεισούρας ἤξιώθη τοῦ ἐπιθέτου τούτου, διότι μάλλον ἡγάπα νὰ ἀποκλείῃ πᾶσαν ἐνδεχομένην πρὸς τοὺς πολεμίους συμπλοκὴν.

Τεκμήριον τούτου ἦτο ὅτι ἐπὶ τρεῖς μῆνας καὶ δεκαεννέα ἡμέρας, καθ' οὓς ὑπεκρίνετο ὅτι κατεδίωκεν τὸν Χρῆστον Μηλιόνη εἰς τὰ ὄρη τῆς Ἀκαρνανίας, οὐδεμίαν ἀψιμαχίαν κατώρθωσε νὰ συνάψῃ πρὸς αὐτόν.

Ὁμολογητέον ὁμῶς ὅτι δὲν ἦτο τόσον εὐκολον τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν ἐφαρμογὴν, ὅσον φαίνεται λεγόμενον. Ἀψιμαχία κατὰ τοῦ Χρήστου Μηλιόνη ἦτο δυσχερέστατον καὶ τραχύτατον ἔργον. Διότι ὁ Χρῆστος πλὴν τῆς προσωπικῆς ἀνδρείας καὶ ἐμπειρίας του εἶχε τοὺς *μορομάτους*, τοὺς τρομεροὺς ἐκείνους σκοπευτὰς, οἵτινες ἐθέριζον τοὺς Τούρκους τόσον κανονικῶς, ὡς νὰ κατεῖχον εἰς χεῖρας τὸ δρέπανον τοῦ Χάρου, τοῦ μόνου ἀρματωλοῦ τῆς ἀρχαίας Ἠπείρου.

Περὶ μέσα Ἀπριλίου τοῦ εἰρημένου ἔτους εἶχε στήσῃ ὁ Χρῆστος τὸ λημέρι του ἐπὶ ὑψηλοῦ ζυγοῦ ἐνῶντος δύο ἐξηρμίνεας κορυφᾶς. Ἡ θέσις ὠνομάζετο *Ζυγουριά*. Τὸ μέρος τοῦτο ἀπετέλει μικρὰν κοιλάδα, ἔχουσαν ἑκατὸν βημάτων περιμέτρον, περιεχομένην μεταξὺ τεσσάρων φυσικῶν προμαχῶνων. Οὗτοι ἐσχηματίζοντο ἐκ τεσσάρων ὑψηρῶν σκοπιῶν, ἐφ' ὧν συνηλλάσσοντο τέσσαρες ἐκάστοτε ἄγρυπνοι φρουροί, κρατοῦντες τὰ κυροφύλλια. Αἱ σκοπιαὶ αὗται ἐκαλοῦντο μὲ λατινικὸν ὄνομα *βιγλαϊς*· ἐπ' αὐτῶν ἐβιγλιζον, ἦτοι ἐφρούρουσαν, ἐξ ὑπαμοιβῆς οἱ γενναῖοι ἄνδρες τοῦ Χρήστου Μηλιόνη. Προσεδοκᾶτο δὲ ἀπὸ ἡ-

(†) Ἐδημοσιεύθη αὕτη εἰς τὸ Ἀγγλικὸν περιοδικὸν "Graphic"

μέρας εἰς ἡμέραν ἢ ἐπίθεσις τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ,

Ἄλλ' εἰς μάτην ἐβίβλιζον οἱ κλέφται ἐξ ὑπαμοιβῆς, καὶ εἰς μάτην οἱ σύντροφοὶ τῶν ἐκοιμῶντων ἀνήσυχον ἐπὶ τῶν καρυφυλλίων. Ὁ Μουχτάρ Κλεισούρας πολὺ ἐμελλε νὰ βραδύνη ὅπως ἐφορμήσῃ κατὰ τοῦ ὀρεινοῦ στρατεύματος, ἂν ἐμελλεν ἐντοσοῦται νὰ ἐφορμήσῃ ποτέ!

Ἐν τούτοις οἱ μονόμαχοι δὲν ἠσθάνοντο κόπον ἐκ τοῦ εἶδους τούτου τῆς ἀσχολίας. Ἦτο γνωστὸν ὅτι καὶ ἂν ἀπεκοιμᾶτό τις αὐτῶν, τὸν ἕτερον τῶν ὀφθαλμῶν ἐκλείει μόνον. Διὰ δὲ τοῦ ἑτέρου ἐξηκολοῦθει νὰ βιβλίῃ καὶ κοιμώμενος.

Οἱ ἄνδρεῖοι οὗτοι, ὅσοι ἦσαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Χρήστου Μηλιόνης (διότι εἶχεν ἤδη προσλάβει διαρκῶς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του μετὰ τὴν σουλτανικὴν ἀποκήρυξιν) ἦσαν ἐκλεκτοὶ ἐξ ἐκλεκτῶν, καὶ ἠριθμοῦντο εἰς τεσσαράκοντα. Ἦνκότος αὐτῶν ἦτο τὸ κύριον σῶμα τῶν κλεφτιῶν, συγκείμενον ἐξ εικοσιεννέα. Τέλος ἦσαν πρόθυμοι ἐπίκουροι ἐκ τῶν ὀρεινῶν χωρίων, ἔτοιμοι νὰ σπεύσωσιν ὡς ἐφεδρεία ἐν ἀνάγκῃ, καὶ οἱ τοιοῦτοι ἀνῆρχοντο εἰς ὀγδοήκοντα τελείους ἄνδρας.

Τὸ μικρὸν τοῦτο στρατεῦμα ἠσχολεῖτο ἀπὸ ἐνὸς μηνὸς ὄχυροῦν τὰς προσόδους τῶν ὀρεινῶν κωμῶν καὶ λαμβάνον πᾶν ἄλλο προφυλακτικὸν μέτρον. Εἶχον κατασκευάσει ταμπούρια ὑπὲρ τὰ πενήτηκοντα εἰς περιφέρειαν πέντε ἢ ἑξ μιλίων ἐπὶ τοῦ ὕψους τοῦ ὄρους. Διότι ἀνελογίζοντο πάντες ὅτι ὁ κίνδυνος ἐπέκειτο, καὶ ἀνεμείνετο κρατερὰ ἢ ἐπίθεσις τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ.

Ἐν τούτοις ὁ Χρήστος δὲν ἀνῆσυχεν παραπολὺ ἐκ τῆς καταστάσεως ταύτης, καὶ εἶχε κρυφίαν ἐλπίδα ὅτι οἱ πολέμιοι δὲν ἐμελλον νὰ δεῖξωσι τόλμην εἰς τὴν προκειμένην περίστασιν. Ἄλλὰ δὲν ἠδύνατο ν' ἀποτρέψῃ τοὺς περὶ αὐτὸν ἀπὸ πάσης προφυλάξεως, καὶ συνετῶς ἐπραττε λαμβάνων τὰ πρόσφορα μέτρα. Ἐγίνωσκε καλῶς τὸν Μουχτάρ Κλεισούραν καὶ εἶχε πεποίθησιν ὅτι δὲν θὰ ἐτόλμα οὗτος ν' ἀντεπεξέλθῃ κατ' αὐτοῦ. Ὅσον διὰ τὸν Πάνον Μχυρομαάτην, ἦτο γενικῶς παραδεδεγμένον ὅτι οἱ χριστιανοί, ὅσοι συνεμάχουν μετὰ τῶν Τούρκων, οὐδέποτε εὐνοοῦντο ὑπὸ τῆς τύχης εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τῶν. Τοῦτο ἦτο πρόληψις τὰ μάλιστα διαδεδομένη παρὰ τοῖς χωρικοῖς, ἀλλ' οὐδὲν ἄλλως ἦτο δικαιότερον οὐδὲ ψυχολογικώτερον τῆς τοιαύτης προλήψεως.

IB'.

Ἀρχομένου τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου, πρωίαν τινὰ καθ' ἣν ὁ οὐρανὸς ἦτο συννεκασμένος ὑπὸ νεφῶν, εἰς τὰ πρόθυρα αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ τζαμίου, ἐξ οὗ ὁ Μηλιόνης εἶχεν ἀπαγάγει τὸν μακαρίτην κατὴν τῆς Ἄρτης, ἀνεγνώθη εἰς ἐπήκοον τῶν ἀγάδων τὸ σουλτανικὸν φερμάνιον, δι' οὗ ὁ Χρῆ-

στος Μηλιόνης, τέως ἀνεγνωρισμένος ἀρματωλὸς τῆς Ἀκαρνανίας, καθηρεῖτο ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος τούτου, καὶ ἐκηρύττετο ἐκπτώτος τῆς σουλτανικῆς εὐνοίας, ἀποστάτης καὶ κλέφτης, ὡς ἔνοχος ἐσχάτης προδοσίας. Προσεκαλεῖτο δὲ πᾶς πιστὸς μουσουλμάνος, ὅπως συλλάβῃ καὶ παραδώσῃ εἰς τὰς ἀρχὰς τὸν κλέφτην τούτον, ὡς ἐπικίνδυνον εἰς τὴν ἀσφάλειαν τῶν πιστῶν ὑπηκόων τοῦ Σουλτάνου.

Ἀξία σημειώσεως εἶνε ἡ ἐπομένη παράγραφος τοῦ συνοδείου τοῦ σουλτανικῶν φερμάνιον φετῶ τοῦ Σεῖχ-Ἰσλάμη, δι' ἧς ἐχαρακτηρίζετο προσηκόντως ἡ θρησκευτικὴ ἀποψις τοῦ ζητήματος. (Παραθέτομεν τὸ κείμενον κατὰ τὴν τότε ἐπίσημον μετάφρασιν.) «Μὲ τὸ νὰ ἐπάτησεν ὁ Χρῆστος Μηλιόνης τὸ τζαμί τοῦ Ταχέρ, τόπον ἱερὸν καὶ ἀπάτητον εἰς τοὺς ἀπίστους, καὶ νὰ ἐξήγειρε τὰ τζίνια, ὅπου ἐκοιμῶντο ὑποκάτω εἰς τὰς πλάκας, ἔτοιμα διὰ ν' ἀρπάσωσιν τὰς ψυχὰς τῶν πιστῶν, ὅσοι ἠθέλον ἀποθάνει εἰς τὴν ἀληθῆ θρησκείαν, διὰ νὰ τὰ φέρουν εἰς τὸ Τζεννέμ ὅπου μόνον οἱ ἀληθεῖς πιστοὶ πηγαίνουν...» Διὰ τοὺς λόγους τούτους, πρὸς ἐξίλιψιν τῶν εἰρημένων τζινίων ἢ πνευμάτων, κατεδικάζετο ὁ Χρῆστος Μηλιόνης καὶ οἱ ὄπαδοί αὐτοῦ νὰ σφαγῶσι, τόσοι τὸν ἀριθμὸν, ὅσα ἦσαν τὰ παροργισθέντα τζίνια. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀριθμὸς τούτων δὲν ἐμνημονεύετο ῥητῶς ἐν τῷ ἐπισήμῳ κειμένῳ, εἶπετο ὅτι ἀφίνοντο ἐλεύθεροι οἱ μουσουλμάνοι νὰ ὑπολογίσωσι τὸν ἀριθμὸν κατ' ἀρέσκειαν.

Ἡ ἀνάγνωσις τῶν δύο τούτων ἱερῶν ἐγγράφων προύξηνσε τόσον εὐσεβῆ ἐρεθισμὸν, ὥστε οἱ καλοὶ ἀγάδες ἦσαν πλήρεις ἀνυπομονησίας πότενὰ ἐκστρατεύσωσιν. Ἐξ αὐτῆς τῆς Ἄρτης καὶ τῶν πέριξ χωρίων προσῆλθον ἐθελονταὶ περὶ τοὺς ἑκατόν, διότι ὁ κύριος στρατὸς συνέκειτο ἐξ ὀλιγαριθμῶν Ἀλβανῶν. Τὴν ἐσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας οἱ ἀγάδες ἀπεχαιρέτιζον τοὺς γονεῖς, τὰς γυναῖκας καὶ τὰς ἀδελφάς τῶν, καὶ τὴν ἐπιούσαν εἶχεν ἀποφασισθῆ νὰ ἐκινήσωσιν οἱ ἐθελονταὶ ἐξ Ἄρτης.

Ἦδη περὶ τὸ λυκαυγὲς οἱ ἐνθερμότατοι συνῆλθον εἰς τὸ τζαμίον τὸν τόπον τῆς συνεντεύξεως, καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν ἣν ἀπήγγειλε μεγαλοφώνως ὁ ἱμάμης πρὸς ἐνίσχυσιν αὐτῶν, ἠτοιμάζοντο ν' ἀρχίσωσι τὴν ὁδοπορίαν. Οἱ βραδύτεροι προσῆρχοντο ἀνὰ δύο ἢ καὶ τρεῖς, καὶ ἦδη πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ἐμελλον νὰ ἐξέλθωσιν ἐκ τῆς πόλεως. Πρὶν ἢ ἐκινήσωσιν ἠριθμῆθησαν οἱ ἐκστρατεύοντες καὶ εὐρέθησαν ὀγδοήκοντα καὶ εἰς. Ἄλλὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν προσῆλθε καὶ ὀγδοηκοστὸς δευτέρος.

Ἦτο οὗτος νεκρὸς Τούρκος, ὅστις μόλις ἐφαίνετο δεκαεπταετής. Ἐκ τῶν γειτόνων του κατὰ τὴν πορείαν οὐδεὶς τὸν ἐγνώριζε.

— Ποῖός εἶν' αὐτός; ἠρώτησέ τις τῶν Τούρκων, ἀφοῦ εἶχον ἐξέλθει ἐκ τῆς πόλεως.

— Δὲν τὸν ξαναεἶδα, ἀπήντησεν ὁ ἐρωτώμενος.

— Οὐδ' ἐγώ, εἶπε τρίτος τις.

— Οὐδ' ἐγώ, ἐπανέλαβεν ἄλλος.

Τέλος ὁ πρῶτος ἐρωτήσας, ὅστις διέπρεπεν ἐπὶ τόλμῃ, ἐθάρρησε ν' ἀπευθίῃ τὸν λόγον εἰς αὐτόν.

— Ποῖός εἶσαι; τὸν ἠρώτησε.

— Δὲν εἶμαι ἀπὸ τὴν Ἄρταν, ἀπήντησεν ἐρυθριῶν ὁ νεαρός Τούρκος.

— Ἀπὸ ποῦ εἶσαι;

— Εἶμαι ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν, ἀπήντησεν ἐκείνος.

— Καὶ ποῦ εὐρέθης ἐδῶ;

— Ἦρθα μ' ἕνα παραβάνι.

Καὶ ὁ ὄχληρὸς δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐρωτήσῃ περιπλέον τι.

Π'.

Τὴν αὐτὴν πρωΐαν θόρυβος, βοή καὶ ταραχὴ μεγίστη συνέβη εἰς τὸ σαράγιον τοῦ Χαλῆλ ἐφένδη ἐν Ἄρτῃ,

Ὁ φιλήδονος Τούρκος δὲν ἠθέλησε νὰ συνεκστρατεύσῃ μετὰ τοῦ ἡμοθρήσκου του, προφασισθεὶς ὅτι ἡ πνευματικὴ συγγένεια τῆς χριστιανῆς συζύγου του μετὰ τοῦ Χρήστου Μηλιῶν ἐκώλυεν αὐτόν. Τὸ ἀληθές ἦτο ὅτι δὲν ἐπέθυμει ὁ Χαλῆλ ν' ἀφήσῃ τὸ χαρέμιόν του ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῶν ἐν Ἄρτῃ μουσουλμάνων.

Ἄλλὰ περὶ τὴν τρίτην ὥραν τῆς ἡμέρας ἡ μαύρη Φατμὰ, εἰσελθοῦσα κατὰ τὸ σῆνθηες εἰς τὸν θάλαμον τῆς Βάσω, ὅπως προσφέρει αὐτῇ τὸ σῆνθηες γάλα, δὲν εὗρεν ἐκεῖ τὴν νεάνιδα. Βεβαίως θὰ κατέβη εἰς τὸν κῆπον τοῦ σεραγίου. Καὶ τοῦτο ὅμως ἦτο ἀσῆνθηες. Ἡ παραδεδεγμένη τὰξις ἦτο νὰ καταβαίνωσιν ὁμοῦ ἡ Βάσω... καὶ ἡ Φατμὰ εἰς τὸν κῆπον τὴν πρωΐαν.

Τι παθοῦσα ἡ νέα αὕτη χριστιανὴ παρέβη τὸ νόμιμον τοῦτο ἔθος; Μήπως ἔδρακνεν ἤδη τὸν χαλινόν, καὶ ἤθελε ν' ἀποσείσῃ τὴν ἐξουσίαν τοῦ συζύγου καὶ αὐθέντου της;

Θὰ ἦτο νόστιμον, μία νέα χριστιανὴ νὰ τολμᾷ νὰ παραβαίῃ καθεστηκότα νόμιμα, ἅτινα ἐσέβοντο ἀνέκαθεν ὅλαι αἱ χανουμισσαὶ τοῦ σεραγίου, αἱ ὠραιόταται καὶ εὐγενέσταται. Ἐντούτοις ἡ Φατμὰ ἔσπευσε νὰ κατὰβῃ εἰς τὸν κῆπον.

Οὐδέν. Ἡ Βασίλω δὲν ἦτο ἐκεῖ.

Ἡ Φατμὰ ἠρεύνησεν ἐπιμελῶς εἰς ὅλας τὰς γωνίας. Οὐδαμοῦ ἀνεῦρε τὴν νεάν. Ἐπανῆλθεν εἰς τοὺς θαλάμους καὶ ἤρχισε δευτέραν ἔρευναν. Οὐδαμοῦ. Κατέβη πάλιν εἰς τὸν κῆπον. Οὐδέν. Ἐξήτασεν εἰς τὰ προαύλια καὶ εἰς τὰ συνεχόμενα ὑπόγεια. Εἰς μάτην.

Τέλος ὑπερέβη τὰ σύνορα, καὶ μετέβη εἰς τοὺς

θαλάμους τῶν χανουμισσῶν. Ἡ Βασίλω δὲν ἦτο ἐκεῖ.

Ἐπέστρεψεν εἰς τὸν κοιτῶνα τῆς νέας, καὶ δὲν τὴν εὗρεν.

Ἡ Φατμὰ ἔμελλε παρ' ὀλίγον νὰ παραφρονήσῃ. Βεβαίως ἐὰν ἡ Βάσω ἦτο παροῦσα, καὶ τὴν ἐθεώρει ὅπισθεν δικτυωτοῦ τινος τοῦ χαρεμίου, ἐὰν ἔβλεπε τὸ πρόσωπόν της, ὅπερ εἶχε καταστῆ οἰκτρόν, ἐκστατικόν, καὶ εἶχε λάβει ἡμισελήνου σχῆμα, ἐὰν ἔβλεπε τὸν τρόπον τῶν μελῶν της καὶ τὸν βρυγμόν τῶν ὀδόντων της, δὲν θὰ εἶχε τὸσην ἀπανθρωπίαν, ὥστε νὰ δραπετεύσῃ ἐκ τοῦ χαρεμίου.

Τί λόγον νὰ δώσῃ ἡ Φατμὰ εἰς τὸν κύριόν της, ἀφοῦ οὗτος τῇ εἶχεν ἐμπιστευθῆ τὴν νεάν ἐκείνην σεβιδιμὲκ (τὴν ἀγαπωμένην) καὶ τῇ εἶχεν εἰπεῖ: «Μοῦ ἀποκρίνεσαι, Κουζούμ, μὲ τὸ κεφάλι σου.» τί λόγον νὰ δώσῃ, ἂν ὁ κύριός της ἤρχετο τὴν στιγμὴν ταύτην, ὡς καὶ ἔμελλε νὰ ἔλθῃ, νὰ τὴν ἐρωτήσῃ.—Ποῦ εἶναι ἐκείνη, Φατμὰ;

— Τὸ κεφάλι μου, ἐψιθύριζεν αὐτομάτως ἡ δυστυχὴς μαύρη.

Ἄλλ' ὄχι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ φύγῃ οὕτως ἡ σεβιδιμὲκ (ἡ βιαζομένη ν' ἀγαπᾷ). Αἰθῆραι τοῦ χαρεμίου δὲν ἠνοίγοντο εὐκόλως. Πῶς ἠδύνατο νὰ δραπετεύσῃ; Κἀπου θὰ εἶναι κρυμμένη.

Καὶ ἡ Φατμὰ ἤρχιζε νεάν ἔρευναν, εἰς τοὺς διαδρόμους, εἰς τοὺς θαλαμίσκους, εἰς τὰ ἐρμάρια. Τέλος ἡ Βάσω δὲν εὐρίσκειτο. Ἀναμφιβόλως θὰ εἶχε φύγει.

Ἦ, αὐταὶ αἱ χριστιαναὶ! Πάντοτε ἄπιστοι ἦσαν καὶ θὰ εἶναι.

Καὶ προσήγγιζεν ἤδη ἡ φοβερὰ στιγμὴ καθ' ἣν ἔμελλε νὰ παρουσιασθῇ ὁ Χαλῆλ ἐφένδης.

Ἡ Φατμὰ ἔλαβε γενναίαν ἀπόφασιν. Ἀφοῦ ἐκείνη ἡ Σεβεμεμὲκ (ἡ μὴ δυναμένη ν' ἀγαπᾷ) ἔφυγεν, ἀφοῦ ἐγένειεν ἄφαντος, καὶ ἡ Φατμὰ ἐμελλεν ἂν ὄχι νὰ θανατωθῇ, τοῦλάχιστον νὰ μαστιγωθῇ ἀπανθρώπως, διὰ νὰ πληρώσῃ τὸ σφάλμα ἐκείνης, διατὶ νὰ μὴ φύγῃ καὶ αὐτή, ἀθῶκα οὕσα, διὰ νὰ σωθῇ ἀπὸ τῆς μανιώδους ὀργῆς τοῦ κυρίου της. Καὶ ἐκείνη μὲν ἡ σεβιδιμὲκ θὰ ἔφυγε διὰ μαγείας (τοῦτο δὲν εἶναι ζήτημα) διότι τοὺς κλεῖδας τοῦ χαρεμίου τὰς κατέχει ἡ Φατμὰ, αὕτη ὅμως, ἃς ἔχη δόξαν ὁ Ἀλλάχ, δὲν ἔχει ἀνάγκην μαγείας, ἀλλ' ἀρκεῖ νὰ μεταχειρισθῇ τοὺς κλεῖδας ἃς κατέχει, διὰ ν' ἀνοίξῃ τὰς θύρας τοῦ χαρεμίου καὶ νὰ δραπετεύσῃ.

Καὶ ἄνευ περαιτέρω σκέψεως ἠρέυνησεν εἰς τοὺς θυλάκους τῆς ἐσθῆτός της, διὰ νὰ εὕρῃ τοὺς κλεῖδας. Ἦ ἐκπληξίς! Αἱ κλεῖδες δὲν ἦσαν ἐκεῖ. Αἱ κλεῖδες εἶχον γείνει ἄφαντοι μετὰ τῆς Βάσω.

Τότε μόνον ἀνελογίσθη ἡ Φατμὰ, ὅτι τῇ ὄντι ἂν δὲν τῆς ἔλλεπεν ἡ χριστιανὴ τοὺς κλεῖδας, δὲν ἠδύνατο νὰ φύγῃ, διότι ἄνευ τῶν κλειδῶν

δὲν ἠδύνατο ν' ἀνοίξη τοῦ χαρεμίου τὰς θύρας, καὶ τότε ᾤκτειρε τὴν ἀφέλειαν ἐαυτῆς, ὡς μὴ προφυλαττομένης μετ' ἀκούσης δυσπιστίας ἀπὸ τῆς δεσμώτιδος. Ἄλλ' τοῦτο ἦτο ἰκανὸς λόγος διὰ νὰ παραφρονήσῃ τις.

Ἄλλ' ἡ Φατμὰ εἶχε συνέλθει ἐκ τῆς πρώτης ἐκπλήξεως, καὶ ἠδύνατο ἤδη νὰ συνκροῖζῃ κανονικῶς τὰς σκέψεις της. Ὅθεν διανοήθη εὐθὺς ὅτι ἀφοῦ ἡ χριστιανὴ εἶχε κλέψει τὰς κλεῖδας, πιθανόν νὰ ἄφησε τὰς θύρας ἀνοικτάς, ἐκτὸς ἂν εἶχε τὴν ἀταραξίαν νὰ κλειδώσῃ ἅμα ἐξελθοῦσα, πρὸς μείζονα ἀσφαλείαν, καὶ νὰ ἀποκομίσῃ φεύγουσα τὰς κλεῖδας. Ἡ Φατμὰ ἔσπευσε πᾶραυτὰ νὰ καταβῆ εἰς τὴν θύραν.

Τῷ ὄντι αἱ κλεῖδες ἦσαν ἐκεῖ, καὶ ἡ θύρα ἦτο ἀνοικτὴ εἰσέτι. Ἡ δύστηνος νέα δὲν ἐτόλμησεν ἢ δὲν διανοήθη νὰ λάβῃ τὰς κλεῖδας μετ' ἐαυτῆς. Ἡ Φατμὰ ἀφῆκε κραυγὴν χαρᾶς. Τῇ ἐφάνη ὅτι ἡ θέσις της ὡς καταδικίου ἐπισιθητῶς ἠλαφρύνθη.

Ἡ Μαύρη προμελέτα ἤδη τὴν ἀπολογίαν, ἣν ἔμελλε ν' ἀπαγγεῖλῃ ἐνώπιον τοῦ κυρίου της. Ἐκλειδώσεν ἔσωθεν τὴν θύραν, ἔθηκε τὰ κλεῖδια εἰς τὸν βαθὺν θύλακον τῆς ἐσθῆτός της καὶ ἀνέβη εἰς τοὺς θαλάμους. Αὐθορμητῶς εἶχεν ἀποφασίσει νὰ μὴ φύγῃ. Ἐμέμφοτο δ' ἐαυτὴν ὅτι εἶχε συλλάβει πρὸ μικροῦ τὴν ἰδέαν τῆς ἀποδράσεως.

Τῷ ὄντι πᾶσα φιλαυτία εἶνε εὐξήγητος, καὶ ἡ φιλαυτία τοῦ δεσμοφύλακος δὲν εἶναι ἥττονος σεβασμοῦ ἀξία. Ἀφοῦ εἶχε τὰς κλεῖδας, ἡ Φατμὰ ἔσωζε τὴν φιλαυτίαν της, ἔμελλε νὰ δείξῃ τὰς κλεῖδας ταύτης πρὸς τὸν κύριόν της καὶ νὰ τῷ εἶπῃ: (Ἐννοεῖται ὅτι θὰ ἐψεύδετο, ἀλλ' ἄνευ ψεύδους οὐδεμίαν ὑπόθεσις εὐδοῦται). Θὰ τῷ ἔλεγεν ἄρα, ὅτι αἱ κλεῖδες αὐταὶ ἦσαν εἰς τὰς χεῖράς της, ὅτι οὐδέποτε ἀπέβαλεν αὐτάς, ὅτι ἡ θύρα τοῦ χαρεμίου οὐδέποτε ἀνεψῆχθη, καὶ ὅμως ἡ νέα χριστιανὴ κατώρθωσε νὰ γείνη ἄφικτος. Τινε τρόπῳ; Ἡ Φατμὰ, ἀμαθὴς Μαύρη, δὲν ἐγίνωσκε τὰ μυστήρια τῆς μαγείας, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξηγήσῃ κατὰ ποῖον τρόπον ἐδραπέτευσεν ἡ χριστιανὴ. Ὑπάρχουσιν ἄπειροι καταχθόνιοι τρόποι καὶ μέθοδοι ἀνεξήγητοι, ἃς πᾶς ἕκαστος ἀγνοεῖ. Ἡδύνατο νὰ εἰξεύρη ἡ Φατμὰ τίνος τούτων ἦτο ἔμπειρος ἢ δραπέτης; Ἦρκει ὅτι αὐτὴ δὲν τῇ ἔδωκε τὰ κλεῖδια, ἄλλως, συνειδυῖα τὴν τύχην ἣτις ἀπέκειτο αὐτῇ, ἤθελε φύγει μετὰ τῆς δραπέτιδος. Διότι προκραιώτερον βεβαίως ἦτο νὰ χάσῃ τὴν ζωὴν της εἰς τὸν παρόντα κόσμον, καὶ αὐτὴν τὴν μέλλουσαν ἀνάπαυσιν εἰς τὴν αἰωνιότητα, ἢ νὰ στερηθῇ τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ κυρίου της. Ἡτόποτε δυνατόν νὰ φυγαδεύσῃ ἡ Φατμὰ τὴν ἄπιστον ἐκείνην; Ποῖον συμφέρον θὰ εἶχε νὰ πράξῃ τοῦτο; Ἡ Μαύρη αὕτη ἦτο γνωστὴ εἰς τὸν

ἐφένδην Χαλήλ. Οὐχὶ μόνον εἰς αὐτὸν ἦτο γνωστὴ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν πατέρα του, ὃν εἶχε παιδιόθεν ὑπηρετήσῃ, καὶ αὐτὰ τὰ κόκκαλα τῶν τεθνεώτων ἠδύνατο νὰ μαρτυρήσῃ περὶ τῆς ἀφοσιώσεώς της. Ταῦτα ἔμελλε νὰ εἶπῃ εἰς τὸν Χαλήλ, καὶ ἂν δὲν τὸν ἐπειθεν, εὐτυχῆς θὰ ἦτο ἔχουσα τὴν συνειδήσιν ἀναπαυμένην.

Ἄλλως δὲ ἡ δυστυχὴς Μαύρη δὲν ἐτόλμα νὰ ὑπερβῇ τὸν οὐδὸν τοῦ σεραγίου, καὶ τὸ πρᾶγμα ἦτο εὐνόητον. Ὁ κόσμος ἐφάνετο πρὸς αὐτὴν πέλαιος ἄπειρον καὶ ἀτέραμνον. Ἡ σφαῖρα αὐτῆς, ἐν ἣ ἄνετραφῃ, ἦς τὸν ἄερα ἀνέπνευσεν, ἦτο τὸ χαρέμιον. Πέραν τοῦ χαρεμίου οὐδὲν ἐγίνωσκε. Τὰ πάντα ἐνέπνεον αὐτῇ τρόμον. Ποῦ νὰ μεταβῇ πτωχὴ γυνή, ἣδη πρεσβύτις, ἂν ἔφευγε τὴν φιλόξενον στέγην, ὑφ' ἣν εἶχεν ἀνατραφῆ. Ἐπιτέλους ἐφραντάζετο ὅτι φεύγουσα συνήντα καθ' ὁδὸν τὸν κύριόν της, ἔφιππον ἐπιστρέφοντα μετὰ δύο ἢ τριῶν ἀκολούθων ἐκ τῆς ἐθιμῆς εἰς τὰ κτήματά του ἐκδρομῆς.

— Ποῦ πηγαίνει, Φατμὰ;

Εἰς τοιαύτην ἐρώτησιν τί ἄλλο ἠδύνατο ν' ἀπαντήσῃ ἡ πτωχὴ Μαύρη, εἰμῆ:

— Ἐρχομαι νὰ σ' εὔρω, ἐφέντη μου.

— Καὶ τί μὲ θέλεις;

Εἰς τὴν δευτέραν ταύτην ἐρώτησιν τί θὰ ἀπῆντα;

— Ἐφέντη, ἡ Ῥωμῆὰ ἔφυγεν ἀπὸ τὸ Χαρέμι....

Βεβαίως, διότι αἱ ἐρωτήσεις καὶ ἀπαντήσεις μεταξὺ δεσπότου καὶ δούλης συνεχονται ὡς κρίκοι τῆς αὐτῆς ἀλύσου, καὶ εὐθὺς ὡς συνήντα ἡ Μαύρη τὸν Χαλήλ, οὐδὲν ἄλλο ἠδύνατο ν' ἀπαντήσῃ. Διότι ἄλλως ὤφειλε νὰ εἶπῃ ὅτι φεύγει ἀπὸ τὸ χαρέμιον. Ἀλλὰ τότε ὁ Χαλήλ, καθ' ὅλα τὰ δίκαια καὶ τὰ νόμιμα, θὰ τὴν συνελάμβανε, καὶ θὰ διέταπτε νὰ μαστιγωθῇ καὶ νὰ καθαιρεθῇ ὡς δραπέτις. Ὅθεν οὐδὲν ἄλλο ἠδύνατο νὰ πράξῃ ἢ νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὴν τύχην της. Ἄλλ' ἔνεκα τῆς ταραχῆς ἐν ἣ διετέλει ἡ δυστυχὴς Μαύρη, κατήντησε νὰ ἐκλαμβάνῃ ὡς πραγματικὴν τὴν καθ' ὁδὸν συνάντησιν μετὰ τοῦ κυρίου της, ἣν ἐφραντάζετο. Ὅθεν ἀνωρθώθη αὐτομάτως, καὶ ἦτο ἐτοιμὴ νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ οἴκου, σπεύδουσα νὰ συναντήσῃ τὸν Χαλήλ, ὅπως ἀπολογηθῇ. Ἀλλὰ δὲν προέλαβε. Τὴν αὐτὴν στιγμὴν εἰσῆρχετο ὁ Χαλήλ εἰς τοὺς θαλάμους τοῦ χαρεμίου.

(Ἐπετα συνεχῆς).

A. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Ἐθνικότης ταπεινωμένη, ὁμοιάζει ποταμῷ στεῖρουσαντι καὶ ἀποξηρανθέντι. Ἀποκαλύπτει τοὺς κροκοδείλους, οἵτινες ἐν τῇ ἰλύϊ αὐτοῦ ἐκρύπτοντο βλάβητα.